

Szabadon szolgáló értelmiség

Elhunyt dr. Vekkerdi László tudós – könyvtáros, a Bethlen Gábor Alapítvány alapító kurátora
(Hódmezővásárhely 1924. július 21. – Budapest 2009. december 27.)

A magyar szellemi életet pótolhatatlan veszteség érte a kiemelkedő tudású könyvtáros, népművelő, tudománytörténész és közíró – a Bethlen Gábor Alapítvány alapító-kurátora – halálával.

A tudásvágyó ifjú Vekkerdi László, a Debreceni Református Kollégiumban érettségizett, ahonnan – írói ambíciókkal – a soproni erdőmérnöki főiskolára került. Három év múltán a NÉKOSZ Pápai Páriz Ferenc Kollégiumának medikus hallgatója a Pázmány Péter Tudományegyetemen. 1951-ben avatták orvossá. 1955-ben Debrecenben; Petrányi Gyula és Sántha Kálmán professzorok egyik kiváló tanítványaként lett belgyógyász szakorvos. Sántha Kálmán boszorkányperét követően – saját harcait megharcolva –, a budapesti Onkológián folytatta eredményesnek induló orvosi pályáját.

Amikor azt az igazságérzettől hajtva elhagyta, Rényi Alfréd jóvoltából került kutató-könyvtárosnak, a MTA Matematikai Kutatóintézetébe. Rengeteget olvasott, fordított és egyre többet publikált. Ekkoriban főként a természettudományok és a matematika kultúrtörténetével, az Akadémia történelmi szerepével, Galileivel, Pascallal, Descartes-tal foglalkozott. Vekkerdi egész életművét a tanulással párosuló alkotás kényszere hatotta át. Ezt sajátította el, miközben a teremtés titkát kutatta az európai szellemiséget meghatározó három kiváló tudós-ember életében. Századokat átívelve igyekezett velük a legbensőbb kapcsolatba kerülni, s szellemi érintkezését, élményeit olvasóival is megosztani... Útkereső tájékozódása és tudása szinte meghatározódott, amikor a 60-as évek közepétől az egyetem bölcsészkarán is előadott. Tanúsíthatom, hiszen tanítványa voltam – s két évig munkatársa is a Kutatómunkások c. könyv elkészítésében –, hogy kivételes tudású, áldozatos nemzetnevelőként tisztelt minden teljesítményt és embert, de ki nem állhatta, kigúnyolta az álságot, az uraskodó gögőt, a tekintélyelvűséget. A kor hatalmasai ezt nehezen tűrték, büntették, a közéletben viszont egyre többen úgy tisztelték, mint aki a tudomány öre, élő lelkiismerete maradt a honi társadalomban!

Vekkerdi László nevét az Arcok és vallomások sorozatban megjelent Németh László portré kapcsán ismerte meg a hazai közvélemény. A másokért élő, ér-

tékteremtő esszéíró középfontba állító kitűnő könyv miatt óriási támadás zúdult a szerzőre. Ennek egzisztenciális következményei voltak. Vekkerdi a nemtelen támadások következtében, „félpénzért” került a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Szerzeményezési Osztályára. Ahogy tisztelői állították; közel négy évtizeden át Michelangelóként széklábakat faragott. A könyvtárat használó természettudósok azonban tudják, hogy a magyar tudományos élet szerencséjére történt ez így, hiszen az ő értő szakmai munkája és lebilincselő tájékozottsága, szolgálata nélkül, a Kádár-korszakban (sőt utána is), aligha kerülhettek volna a világ élenjáró tudományos művei és fontos folyóiratai Magyarországra, az MTA Könyvtárába.

A Magvető Kiadó népszerű Gyorsuló idő sorozatát az ismeretterjesztő szándék jegyében indította el. Hű maradt pedagógus és lelkész ősei hivatásához akkor is, amikor igazi népművelőként, a Magyar Rádió Véges végtelen c. műsorának kétszáz adásában megosztotta tudását a világról. A magyar szellemi élet legendás alakjaként, magányos ellenállóként, a hatalomnak, tekintélynek behódolni nem akaró utolsó szabad emberként méltatták 2003-ban, az év ismeretterjesztő tudósa díj átadásakor.

Sokoldalúságát jelzi, hogy megjelent írásai, munkái számtalan tudományterülethez köthetők, mint pl: tudománytörténet, orvostörténet, matematikatörténet, fizika (és története), irodalomtörténet, természettudomány, biológia, általános nyelvészet, történettudomány, művelődéstörténet, néprajz, informatika, kibernetika, genetika, lexikonok története, mechanika, kémia, könyvkiadás, régészet, helytörténet, fotótörténet, földrajz, ökológia, szobrászat, könyvtártörténet, olvasástörténet, statisztika, filozófia s még folytathatnánk A latin, angol, német, francia nyelven túl, a szláv nyelveket is ismerte, tájékozódásaiban használta őket. Sokan polihisztornak nevezték, ám e titlust nem szerette.

Vekkerdi Lászlót igazságkereső szándéka, elkötelezettsége tette a hetvenes években az Ilia Mihály szerkesztette Tiszatáj védelmezőjévé, a Bethlen Gábor Alapítvány egyik kezdeményezőjévé, majd kurátorává, aki ott volt Monoron és ott volt ama nevezetes találkozóon Lakiteleken is. Ő azonban nem az ellenzék,

hanem az emberi szabadságért küzdő, szabadon szolgáló értelmiség klasszikus képviselője, akinek szellemi horizontját olyan nemrég elhunyt kortársa, barátja; mint Németh László, Karácsony Sándor, Szent-Györgyi Albert, Rényi Alfréd, Szabó Árpád, Fülep Lajos, Hamvas Béla, Várkonyi Nándor, Benedek István, Juhász Nagy Sándor, Szentágothai János, Fodor András, Forgács Péter, Kenéz Imre, Kőrösi József, Szabó T. Attila, Veres Péter, Illyés Gyula, Bibó István, Cs. Szabó László, Szalay Sándor, Csanádi Imre, Nagy László, Kiss Ferenc, Pilinszky János, Levendel László, Simonyi Károly, Czine Mihály, Varga Domokos, Marx György, Szabó Gábor, Domokos Mátyás, Tüskés Tibor, Nagy Gáspár, Baka István, Márton János és a múlt sok más szellemi nagysága, ill. ma is élő számos olvasója, hallgatója, vitapartnerre, munkatársa, tanítványa, barátja és sorstársa jelöli...

Megbecsülését tükrözi, hogy 80. születésnapján, a szegedi Tiszatáj folyóirat Egy szabad ember címmel kitűnő emlékkönyvet adott ki, a Természet Világa pedig gondosan összeállított, színvonalasan szerkesztett képes Különszámot jelentetett meg tiszteletére.

Tizenhat könyve, tizenöt könyvfordítása, több mint félezer kisebb-nagyobb tudományos és tudomány-népszerűsítő dolgozata jelent meg életében, jó részük a magyar vidék folyóirataiban (Tiszatáj, Forrás, Alföld, Jelenkor, Új Forrás, Napjaink). Számos hangfelvétel, kézirat maradt utána.

Ezeknél felmérhetetlenebb értékű az emberi-szellemi hagyaték, amit Vekerdi Lászlónak köszönhetünk. Olyan alkotó ember volt ő, akit a humaniorák és a reáliák, a múlt és a jelen, a haza és haladás ügye egyaránt izgatott, aki a „szerettem az igazságot, gyűlöltem a hazugságot” igézetében élt. A hivataloktól viszolygott. Közfunkciót, amivel a rendszerváltás után igyekeztek őt elismerni, nem vállalt.

Sokoldalúságát, toleranciáját és kisajátíthatatlanságát is tükrözi, hogy 1992-ben egyszerre kapta meg az akkor alapított Szent-Györgyi Albert-díjat és a József Attila-díjat, 1993-ban pedig a Tiszatáj-díjat, meg a Soros életmű díjat. 1994-ben a Természet Világa Nívódíját, 1998-ban az Év Könyve díjat, a Sorskérdések árnyékában c. műve kapta. 1999-ben. A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztí keresztjét, Hámori József miniszter adta át neki. 2000-ben Pro Literatúra-díjban, 2001-ben Széchenyi-díjban részesült. 2003-ban kapta meg Az év ismeretterjesztő tudósa kitüntetést, 2004-ben pedig a Magyar Örökség-díjat. 2007-ben a Németh László Társaság Németh László-díját, legutóbb pedig 2008. dec. 5-én, a Bethlen Alapítvány Teleki Pál Érdemérmét vette át.

Vekerdi László nevéhez fűződött az elcsatolt területeken élő tudósok szakmai kapcsolatainak, valamint az erdélyi orvoshallgatók honi tanulmányútját szolgáló Dr. Menczel Katalin Ösztöndíjnak a gondozása.

Embersége, igazságszeretete, sokoldalú tudása, alapossága és szorgalma követendő példa marad.

Táltos, a dobján a tatárlaki lelet felirata